

A döntő szót Hruscsov mondta ki

Moszkvai beszélgetés Roj Medvegyev történéssel

Moszkva, június 15.

Roj Medvegyev napjaink egyik legismertebb szovjet antisztálinista történésze. A brezsnyevi időkben nemcsak hogy hallgatás fonta körül, de a pártból is kizárták. Az SZKP jelenlegi vezetése érvénytelenítette a döntést, Medvegyev ma újra párttag és saját bevallása szerint a gorbacsovi centrumirányzatot érzi a politikai felfogásához a legközelebb állónak. Választott parlamenti képviselő, és a közelmúltban befejeződött népi küldöttek kongresszusán őt jelölték annak a bizottságnak az élére, amely az Üzbegisztánban gyökerező, kiterjedt korrupciós ügy vizsgálati anyagait tekinti át. Beszélgetésünk alatt ugyan többször is hangoztatta, hogy elsősorban nem az 56-os magyar események szakértője, de mint nemrégiben nálunk is megjelent Hruscsov-könyve igazolja, kiváló ismerője az akkori idők szovjet vezetésének, belpolitikai helyzetének.

— Nemrégiben a legnagyobb példányszámú szovjet hetilapban, az Argumenti i Faktyben közzét, Szuszlovról írt cikkében megemlítette a politikus 56-os tárgyalásait a magyar vezetéssel, utazását Mikojjal. Milyen szerepe volt Szuszlovnak az események alakulásában?

— Miközben Szuszlovról gyűjtöttem az anyagokat, megtudtam, hogy Hruscsovn kívül, aki álta-

lában figyelemmel kísérte a szocialista országokat és gyakran utazgatott is, a magyar ügyek koordinálásában három magas rangú vezető vett részt: Szuszlov, Mikojan és Zsukov, utóbbi a katonai szakértő minőségében. Azt ugyan konkrétan nem tudnám megmondani, Szuszlovnak milyen szerep jutott, de általában az volt a tendencia, hogy válsághelyzetben, mint például később Novocserkasszkban is, Mikojan képviselte a kompromisszumos, enyhébb álláspontot és Szuszlov volt a kemény megoldás híve. Gondolom, hogy Szuszlov hajlíthatatlansága és dogmatizmusa a magyar kérdésben is negatív szerepet játszhatott, bár őszintén szólva tényekkel nem rendelkezem ennek alátámasztására.

— A szovjet vezetésen belüli erőviszonyokból adódóan döntő szava lehetett-e Szuszlovnak?

— Nem, akkor ő még nem volt ebben a helyzetben. Ő a szovjet követséggel tartotta a kapcsolatot, s legfeljebb tanácsokat adhatott. A döntő szó kimondása Hruscsovról tartozott, így a fő felelősség is az övé volt.

Psizchikai tényező

— Milyen belpolitikai megfontolások támaszthatták alá a katonai megoldást?

— Több pszichológiai és politikai momentum is közrejátszott. A XX. kongresszust követően Hruscsov a kritikák kereszt-tüzébe került. A még mindig erős sztálini szárny, Molotovék, Malenkovék azzal vádolták, hogy beszédével az egész kommunista rendszert meggyengítette, elősegítette a lengyel és a magyar krízist. Kína is támogatta ezeket a bírálatokat. Hruscsov ezért gyorsan akarta likvidálni a válságot, ahogyan ő értelmezte, a szovjet blokk széthullását. Volt egy olyan momentum, is, hogy Magyarország a világháborúban az ellenség oldalán harcolt, hadserege az utolsó pillanatig ellenállt, és el kellett foglalni, nem úgy, mint

például Csehszlovákiát vagy Jugoszláviát. Ez a pszichikai tényező megkönnyítette Hruscsovnak a döntését és annak megmagyará-

zását a szovjet közvéleménynek. Annak idején egyébként nekünk úgy mondták, hogy a magyar események, jellege megváltozott, ezért kell beavatkozni. A kezdeti tiltakozás a Rákosi-ellenyomás ellen átváltozott ellenforradalomba, s a szovjet álláspont megváltozását így a magyar események fordulata váltotta volna ki.

— Végül is tehát nem az döntött, hogy a kemény szárny feldükközt a vezetésben?

— Nem, nem is volt vita arról, hogy nem szabad beavatkozni. Ez egységes döntés volt. Maga Hruscsov és talán Mikojan is ingadozott, de nem valamiféle nyomás hatása alatt, hanem a saját meggyőződésükből adódóan.

— Ez olyan történelmi pillanat volt, amikor a szovjet vezetésnek túl kevés ideje maradt a helyzet komoly elemzésére. Lengyelország, Magyarország, a szuezi válság gyors döntések meghozatalát igényelte, nem volt idő a különböző alternatívák, helyzetek elemzésére. Képletesen szólva olyan bonyolultan alakultak a dolgok, mint ma, amikor az ufaí szerencsétlenség, az üzbég zavargások, Tbiliszi, a baltikum követelések különleges szituáció elé állítják a vezetést: nem elemezhet mélyen, gyorsan kell határozni, s így néha nem a helyes döntést választja. Ilyen helyzet állt elő 56 őszén is, sok probléma mutatkozott egy-idejűen, nem maradt idő az elemzésre. Meglehet, ez volt az egyik ok, hogy Hruscsov a gyors katonai megoldás mellett foglalt állást. Hogy magyar részről ki volt a tanácsadója, azt nem tudom. De számomra világos, hogy Andropovon, Szuszlovon, Mikojanon és Zsukovon kívül voltak magyar tanácsadói is. Lehet, hogy Kádár, lehet, hogy Münnich, lehet hogy más, de valaki volt.

— Milyen volt Hruscsov és Nagy Imre személyes viszonya?

— Nem tudok róla, hogy lettek volna közelebbi kapcsolataik. Természetesen ismerték egymást, de nincsenek adataim arról, hogy jó viszonyban lettek volna, gyakran találkoztak volna. Ezért úgy gondolom, bár ez csak az egyéni véleményem, hogy Hruscsovnak nem volt világos képe Nagy Imréről, pontos ismerete arról, ki is ő tulajdonképpen.

Berija ajánlása

— Mi indokolja, hogy 53-ban Berija ajánlotta Nagy Imrét a miniszterelnöki posztira?

— Erről így nem tudtam. De 53-ban, egészen a letartóztatásáig, Berija a legfontosabb ember volt nálunk, minden döntést ő hozott meg. Ezért lehet, hogy az ajánlás nem azzal magyarázható, mintha Berija éppen Nagy Imrét akarta volna előretolni, hanem azzal, hogy ő akart minden kérdést megoldani. Sztálin élete végén a büntetőszervek a párt főlébe magasodtak, s Berija fenn akarta tartani azt a helyzetet, amelyben ő az állam legfontosabb embere. De ez egyáltalán nem jelenti, hogy valamilyen szilárd, titkos kapcsolat lett volna közte és Nagy Imre között.

— Nem elképzelhető, hogy Hruscsov ezért gyanakodott volna Nagy Imrére?

— Nem gondolnám, nem hiszem, hogy 56-ig Hruscsovnak valamiféle előítélete lett volna Nagy Imrével szemben.

— S a későbbiekben? Ki játszott döntő szerepet a kivégzésben?

— Adatok hiányában senkit sem akarok vádolni. Tény, hogy ez drámai momentum volt, s rontott a jugoszláv-szovjet kapcsolatokon. Bennem és a barátaimban akkor ez meghasonlást váltott ki, mert bárhogyan állította is őt be a szovjet sajtó, tény, hogy a jugoszláv követség menedékjogot kapott és nem is adták ki. Biztosították az akadémia távozásáról. A busz megtámadását, elrablását hűségessé tekintettem. Az elrablás, az elítélés, a zárt bírósági tárgyalás (nem tudni hol, hogyan, minden dokumentum nélkül), majd a kivégzés a sztálini módszerek kiújulása volt. A szovjet intelligencia egy része ugyanígy fogta fel, bár meg kell mondani, hogy a Sztálin idején szétrombolt értelmiség még csak ébredezett, a közvéleményre nem volt hatással. Egészében a dogmatizmus, a konzervativizmus, a hatalommal szembeni alárendelődés jellemezte. Így csak egyes képviselői fogták fel Nagy Imre sorsát tragédiaként, de semmiféle mozgáalom nem volt a védelmében a hruscsovi módszerek elítélésére.

Magyar Hírlap,
Budapest
1989. június 16.